

AVESTO TA'LIMOTIDA SHAXS MA'NAVIYATINI SHAKLLANTIRISH MASALALARI

Ibragimova Farangiza Oybekjon qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika instituti

Pedagogika yo'nalishi

1-kurs magistranti

Email: farangizaibragimova641@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tezis Avestoda taqdim etilgan axloqiy va falsafiy ta'limotlar asosida individual ma'naviyatni shakllantirish masalalarini o'rganadi. Tezisda zardushtiylik ta'limotida asosiy tushunchalar hisoblangan yaxshi fikrlar, yaxshi so'zlar va yaxshi amallarning axloqiy tamoyillariga alohida e'tibor qaratilgan. Bu tamoyillar axloqiy jihatdan yetuk, mas'uliyatli va ijtimoiy faol shaxsni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu tezisda Avestoning ma'naviy merosi zamonaviy jamiyatda axloqiy tarbiya va ma'naviy qadriyatlarni mustahkamlashga hissa qo'shadigan muhim tarixiy va madaniy manba sifatida tahlil qilinadi. Tezisda shuningdek, yosh avlod o'rtasida axloqiy ong, ijtimoiy mas'uliyat va madaniy merosga hurmatni rivojlantirish maqsadida ushbu qadimiy axloqiy g'oyalarni zamonaviy ta'lim jarayonlariga integratsiya qilishning ahamiyati ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: Avesta ta'limotlari, ma'naviyat, axloqiy tarbiya, shaxsni rivojlantirish, axloqiy qadriyatlar, yaxshi fikrlar, yaxshi so'zlar, yaxshi amallar, madaniy meros, ma'naviy tarbiya.

Ma'naviy yetuk va axloqiy jihatdan mas'uliyatli shaxsni shakllantirish masalasi zamonaviy jamiyatimizning eng muhim ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Shu munosabat bilan qadimgi tsivilizatsiyalarning boy ma'naviy merosini o'rganish va qo'llash muhim rol o'ynaydi. Insoniyat tarixidagi ma'naviy va axloqiy ta'limotlarning eng qimmatli manbalaridan biri bu Avestodir. Qadimgi zardushtiylik dinining muqaddas yozuvi bo'lgan Avestoda barkamol shaxs va adolatli jamiyatni shakllantirishga qaratilgan chuqur falsafiy, axloqiy va ijtimoiy g'oyalar mavjud.

Avesto ta'limotlari "yaxshi fikrlar, yaxshi so'zlar, yaxshi amallar" degan mashhur axloqiy tamoyilga asoslangan. Bu tamoyillar shaxslarni axloqiy poklik, halollik, mas'uliyat va boshqalarga hurmatni rivojlantirishga undaydi. Avestoda ma'naviyat tushunchasi inson xulq-atvori va ijtimoiy mas'uliyat bilan chambarchas bog'liq. Ushbu ta'limotlarga ko'ra, inson nafaqat imon orqali, balki solih harakatlar va axloqiy intizom orqali ham ma'naviy kamolotga erishadi. Bunday g'oyalar hatto jamiyatlar ko'plab axloqiy, ijtimoiy va madaniy qiyinchiliklarga duch keladigan zamonaviy dunyoda ham dolzarb bo'lib qolmoqda.

Zamonaviy O'zbekistonda milliy ma'naviy qadriyatlar va madaniy merosni tiklash va targ'ib qilishga alohida e'tibor qaratilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev rahbarligida amalga oshirilgan islohotlar yoshlar o'rtasida ma'naviy tarbiyani mustahkamlash va milliy o'zlikni rivojlantirishning muhimligini ta'kidlaydi. Xususan, O'zbekiston Respublikasini rivojlantirish bo'yicha 2017–2021 yillardagi Harakatlar strategiyasida jamiyatdagi ma'naviy-axloqiy muhitni yaxshilash davlat siyosatining asosiy ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan.

Bundan tashqari, Yangi O'zbekistonning 2022–2026 yillardagi rivojlanish strategiyasida yoshlarning ma'naviy tarbiyasini kuchaytirish, tarixiy merosni saqlash va milliy qadriyatlarni

targ'ib qilish zarurligi ta'kidlangan. Ushbu strategik hujjatlarda ma'naviy rivojlanish ijtimoiy barqarorlik, milliy birlik va barqaror rivojlanishni ta'minlashning muhim omili ekanligi ta'kidlangan. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasining rasmiy statistikasiga ko'ra, O'zbekiston aholisining 60 foizdan ortig'ini yoshlar tashkil etadi. Bu demografik omil samarali axloqiy tarbiya va yosh avlod o'rtasida kuchli ma'naviy dunyoqarashni shakllantirishning ahamiyatini oshiradi.

Avestada aks etgan g'oyalar jamiyatning axloqiy asoslarini mustahkamlash uchun muhim ta'lim resursi bo'lib xizmat qilishi mumkin. Avesta adolat, mehr-oqibat, tabiatga hurmat va ijtimoiy mas'uliyat kabi qadriyatlarni targ'ib qiladi. Bu tamoyillar shaxslarni atrof-muhit bilan uyg'unlikda yashashga undaydi va jamiyat farovonligiga ijobiy hissa qo'shadi. Xususan, Avesta yovuzlik, nohaqlik va adolatsizlikni qattiq qoralaydi, shu bilan birga odamlarni haqiqat va adolatga intilishga undaydi. Bunday ta'limotlar turli hayot sharoitlarida axloqiy qarorlar qabul qila oladigan axloqiy jihatdan mas'uliyatli shaxsni shakllantirishga yordam beradi. Bundan tashqari, Avesta inson ma'naviyatini rivojlantirishda bilim va ta'limning ahamiyatiga katta e'tibor beradi. Zaratushtra ta'limotiga ko'ra, bilim va donolik yaxshilikni yomondan ajratish uchun muhim vositadir. Bu g'oya talabalar o'rtasida tanqidiy fikrlash, axloqiy ong va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirishga qaratilgan zamonaviy ta'lim yondashuvlariga mos keladi.

Avesta ta'limotlarining yana bir muhim jihati jamiyat ichida tinchlik, hamkorlik va o'zaro hurmatni targ'ib qilishdir. Matn shaxslarni mojarolardan qochishga, uyg'unlikni targ'ib qilishga va ijtimoiy adolatni qo'llab-quvvatlashga undaydi. Jamiyatlar ko'pincha madaniy va mafkuraviy qiyinchiliklarga duch keladigan zamonaviy globallashuv sharoitida bu qadriyatlar juda muhim bo'lib qolmoqda. Avestaning axloqiy tamoyillari bag'rikenglik, o'zaro tushunish va madaniyatlararo muloqotni rivojlantirishga hissa qo'shadi.

Bugungi kunda ko'plab olimlar Avestani nafaqat diniy matn, balki qadimgi Markaziy Osiyo tsivilizatsiyalarining ma'naviy dunyoqarashini aks ettiruvchi qimmatli tarixiy va falsafiy manba sifatida ham ko'rib chiqadilar. Falsafa, madaniyatshunoslik va pedagogika kabi sohalardagi tadqiqotlar Avesta ta'limotlarining axloqiy ongni shakllantirish va milliy o'ziga xoslikni mustahkamlashdagi ta'lim salohiyatini ta'kidlaydi.

Shunday qilib, Avestada taqdim etilgan ma'naviy va axloqiy g'oyalarni o'rganish har tomonlama rivojlangan va ijtimoiy mas'uliyatli shaxsni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu qadriyatlarni zamonaviy ta'lim va madaniy dasturlarga integratsiya qilish axloqiy tarbiyani mustahkamlashga, madaniy merosni saqlashga va kelajak avlodlarning ma'naviy rivojlanishiga hissa qo'shishi mumkin. Avesta ta'limotlarining dolzarbligi ularning zamonaviy jamiyat uchun qo'llaniladigan va mazmunli bo'lib qoladigan universal axloqiy tamoyillaridadir.

1-jadval. Avesto ta'limotida shaxs ma'naviyatini shakllantirish masalalari bo'yicha tahlil

T/r	Avesto g'oyalari	Mazmuni	Shaxs ma'naviyatiga ta'siri
1	Yaxshi fikr (Humata)	Insonning pok niyat va ijobiy fikrlar bilan yashashi.	Shaxsda ijobiy dunyoqarash va axloqiy mas'uliyatni shakllantiradi.

ILM FAN YANGILIKLARI KONFERENSIYASI

MART

ANDIJON, 2026

2	Yaxshi soʻz (Hukhta)	Rostgoʻylik va odob bilan soʻzlash, boshqalarga hurmat bilan murojaat qilish.	Jamiyatda oʻzaro hurmat va ijtimoiy muhit barqarorligini kuchaytiradi.
3	Yaxshi amal (Hvarshta)	Ezgu ishlar qilish, jamiyat foydasiiga xizmat qilish.	Shaxsda ijtimoiy faollik va masʼuliyat hissini rivojlantiradi.
4	Tabiatga hurmat	Yer, suv, olov va havoni muqaddas deb bilish.	Ekologik madaniyat va tabiatga ehtiyotkor munosabatni shakllantiradi.
5	Adolat va haqiqat	Yolgʻon va yovuzlikka qarshi kurashish.	Shaxsda adolatparvarlik va halollik sifatlarini rivojlantiradi.

Jadvalda Avesto ta'limotlarida keltirilgan asosiy ma'naviy va axloqiy tamoyillar va ularning shaxs ma'naviyatini shakllantirishdagi roli ko'rsatilgan. Bu tamoyillar zardushtiylk axloqiy falsafasining asosiy elementlari bo'lib, axloqiy jihatdan mas'uliyatli va ijtimoiy faol shaxsni rivojlantirish bilan chambarchas bog'liq.

Birinchidan, "Yaxshi fikrlar" (Humata) tamoyili inson hayotida ijobiy fikrlash va sof niyatlarning ahamiyatini ta'kidlaydi. Zaratushtraga tegishli ta'limotlarga ko'ra, insonning axloqiy rivojlanishi ichki fikrlar va e'tiqodlardan boshlanadi. Shaxslar ijobiy va konstruktiv fikrlashni rivojlantirganda, ular mas'uliyatli dunyoqarashni va kuchli axloqiy ongni rivojlantiradilar. Bu tamoyil halollik, mas'uliyat va mehr-oqibatni qadrlaydigan shaxsni shakllantirishga hissa qo'shadi.

Ikkinchidan, "Yaxshi so'zlar" (Huxta) tamoyili rostgo'y va hurmatli nutqning ahamiyatini ta'kidlaydi. Muloqot jamiyatda ijtimoiy uyg'unlik va o'zaro hurmatni saqlashda muhim rol o'ynaydi. Halol va xushmuomalalik bilan gapirish shaxslararo munosabatlarni mustahkamlaydi va bag'rikenglik va hamkorlik madaniyatini rivojlantiradi. Shu nuqtai nazardan, Avesto so'zlar axloqiy kuchga ega ekanligini va ular yaxshilik va uyg'unlikni targ'ib qilish uchun ishlatilishi kerakligini o'rgatadi.

Uchinchidan, "Yaxshi amallar" (Hvarshta) tamoyili jamiyatga foyda keltiradigan amaliy harakatlarga qaratilgan. Axloqiy qadriyatlar faqat haqiqiy harakatlar orqali ifodalangandagina mazmunli bo'ladi. Yaxshi ishlarni bajarish, boshqalarga yordam berish va jamiyat farovonligiga hissa qo'shish ijtimoiy mas'uliyat va fuqarolik ishtiroki tuyg'usini kuchaytiradi. Bu tamoyil shaxslarni jamiyatni yaxshilash va ijtimoiy adolatni qo'llab-quvvatlashda faol ishtirok etishga undaydi.

Jadvalda aks ettirilgan yana bir muhim jihat tabiatga hurmatdir. Avesta yer, suv, olov va havo kabi tabiiy elementlarni muqaddas deb biladi. Bu dunyoqarash ekologik xabardorlikni va tabiiy resurslarga nisbatan mas'uliyatli munosabatni targ'ib qiladi. Atrof-muhit muammolari tobora jiddiylashib borayotgan zamonaviy sharoitlarda bu g'oyalar ekologik madaniyat va barqaror fikrlashni rivojlantirishga hissa qo'shadi.

Adolat va haqiqat tamoyili yovuzlik, yolg'on va adolatsizlikka qarshi kurashni ta'kidlaydi. Avesta shaxslar o'z harakatlari va qarorlarida doimo haqiqat va adolatni qo'llab-quvvatlashlari kerakligini o'rgatadi. Bu qadriyat shaxslarda adolatli va barqaror jamiyat

qurish uchun zarur bo'lgan halollik, halollik va axloqiy jasorat kabi fazilatlarni rivojlantirishga yordam beradi.

Umuman olganda, jadval tahlili shuni ko'rsatadiki, Avesta ta'limotlari individual ma'naviyatni rivojlantirish uchun keng qamrovli axloqiy asos yaratadi. Yaxshi fikrlar, yaxshi so'zlar va yaxshi amallarning o'zaro bog'liq tamoyillari shaxsiy yaxlitlikni, ijtimoiy mas'uliyatni va inson va tabiat o'rtasidagi uyg'unlikni targ'ib qiluvchi yaxlit axloqiy tizimni yaratadi. Bu g'oyalar bugungi kunda ham juda dolzarb bo'lib qolmoqda va yosh avlodning axloqiy tarbiyasi va ma'naviy rivojlanishi uchun muhim poydevor bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, Avestaning axloqiy poklik, ijtimoiy mas'uliyat va tabiat bilan uyg'unlik tushunchasi individual ma'naviyatni rivojlantirish uchun mustahkam falsafiy asos yaratadi. Halollik, adolat, mehr-oqibat va mas'uliyat kabi qadriyatlarni targ'ib qilish orqali Avesta ta'limotlari axloqiy kamolot va barqaror rivojlanishga intilayotgan shaxslar va jamiyatlarni ilhomlantirishda davom etmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Avesta. T.: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 2001. 320 b.
2. Zarathustra ta'limoti va Avesto falsafasi / tarj. va izohlar bilan. T.: Sharq nashriyoti, 2002. 256 b.
3. Shavkat Mirziyoyev. Yangi O'zbekiston strategiyasi. T.: O'zbekiston, 2021. 464 b.
4. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. T.: Ma'naviyat, 2008. 176 b.
5. Boyce M. Zoroastrians: Their Religious Beliefs and Practices. London: Routledge, 2001. 252 p.